

Met de juiste kennis keuzes maken over aardwarmte

Energie uit eigen netwerk

Op dit moment adviseren provincies in overleg met gemeenten en waterschappen over het verlenen van vergunningen voor het opsporen en winnen van aardwarmte. Dat betekent dat ze keuzes maken in het lokale beleid en soms kritische vragen krijgen van burgers en bedrijven. Voor regionale ambtenaren is het moment aangebroken om het eigen regionale netwerk te koppelen aan het nationale aardwarmte netwerk dat voor hen klaarstaat. Hiermee kunnen ze zichzelf toegang verschaffen tot waardevolle kennis en expertise.

Door: Caja de Vries, Astrid Slegers en John Zegwaard

Over de auteurs:

C. de Vries is geoloog en adviseur bij TNO Adviesgroep Economische Zaken.

✉ caja.devries@tno.nl

A. Slegers is werkzaam bij Ambient, adviseert de publieke sector op het gebied van grondwater, bodem en ondergrond en is voorzitter van de werkgroep duurzame ondergrond van de provincies

J. Zegwaard is hoofd TNO Adviesgroep Economische Zaken

Aardwarmte wordt gezien als één van de duurzame warmtebronnen en kan een belangrijke bijdrage leveren aan de verduurzamingsopgave. Het aantal aardwarmteprojecten groeit dan ook gestaag: elk jaar vragen initiatiefnemers tussen de twintig en dertig nieuwe vergunningen aan voor het opsporen of winnen van aardwarmte.

DECENTRALE OVERHEDEN ADVISEREN HET MINISTERIE

Sinds de wijziging van de Mijnbouwwet in 2017 vraagt het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) aan provincies, in overleg met gemeenten, om te adviseren over het al dan niet toekennen van deze vergunningen. Alle provincies en meer dan 110 gemeenten hebben al te maken gehad met aanvragen voor aardwarmtevergunningen.

Tegelijkertijd komt aardwarmte steeds meer onder de publieke aandacht. Tot recent was aardwarmte vooral iets voor de glas-tuinbouwsector en aardwarmteinstallaties zijn daarom met name te vinden op privé-grond tussen de kassen. Maar de wens om aardwarmte voor de gebouwde omgeving te gebruiken, zorgt ervoor dat ontwikkelaars steeds vaker zoeken naar geschikte warmtewinlocaties in de buurt van woonwijken. Een voorbeeld is een installatie in Den Haag die op korte termijn gaat produceren. En Warmtebron Utrecht zoekt naar een locatie in de nabijheid van de stad Utrecht, om inwoners via een warmtenet van warmte te voorzien.

Zowel landelijk als regionaal verlangen burgers en bedrijven een gedegen onderbouwd aardwarmtebeleid. Decentrale overheden zijn niet alleen regelmatig betrokken bij aardwarmteprojecten, maar worden ook gevraagd advies te geven op mijnbouwvergunningen en om actief ondergrondse warmtebronnen te benutten

om aan de opgave van de energietransitie te voldoen. Ook de nieuwe Omgevingswet, vraagt om een onderbouwing. In voorbereiding daarop werken decentrale overheden nu veelal al in de geest van deze wet. Het is zoeken naar kennis van zaken.

DRIE VOORWAARDEN VOOR ADEQUAAT HANDELEN

Als lokale overheid wil je voldoende kennis hebben om adequaat te kunnen handelen en daarbij zijn minimaal drie voorwaarden van belang. Allereerst is dat de vaardigheid om te reageren op actualiteit en publieke opinie. Decentrale overheden zullen in de nabije toekomst steeds meer geconfronteerd worden met bijkomende

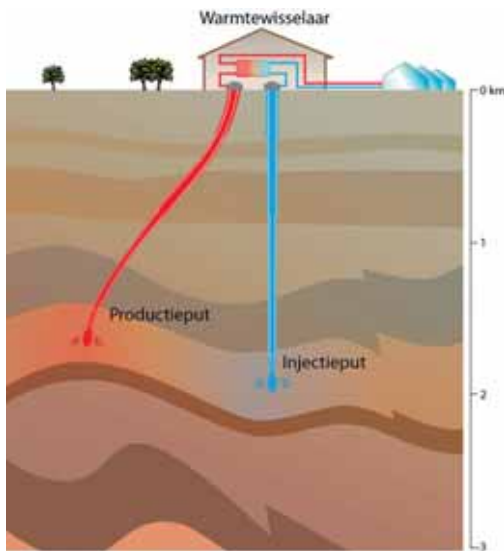
Reageer op de actualiteit en wees realistisch

problematiek en de maatschappelijke en bestuurlijke vragen rondom de mijnbouw. Daarbij zijn ze steeds vaker het aanspreekpunt voor vragen over wat op welke manier en welke locatie veilig kan, en willen ze belanghebbenden zo goed mogelijk betrekken.

Daarnaast moet een regionale overheid ook inzicht hebben in wat realistisch is voor de zogenoemde Regionale Energiestrategie (RES). Om grootschalige warmtewinning inpasbaar te maken, is een duidelijk locatie-specifiek beeld nodig met voldoende detail van vraag en aanbod van warmte. Efficiënt en veilig gebruik van de ondergrond staan daarbij voorop. Door in de omgevingsvisie de ondergrondse ruimtelijke ordening mee te nemen, kan de provincie of gemeente sturend zijn in grootschalige warmtewinning en zorgen dat die zo efficiënt en veilig mogelijk gebeurt. De RES en de Transitievisie Warmte, die parallel lopen aan de opstelling van een omgevingsvisie, kunnen daarvan profiteren.

KEN DE PROCEDURES

Tenslotte is van belang dat decentrale ambtenaren adviesprocedures kennen. Momenteel coördineren provincies vaak het advies aan het ministerie van EZK over een opsporings- en win-

FIGUUR 1: AARDWARMTEWINNING UIT DE DIEPE ONDERGROND.

ningsvergunning. Maar over een half jaar, vanaf 1 januari 2021, is een wijziging van de Mijnbouwwet van kracht en gaan gemeenten en waterschappen steeds meer zelf adviseren. Afstemming met partijen in de regio versterkt het advies.

VEEL DATA BESCHIKBAAR, MAAR VOORAL VOOR DE EXPERT

Betrouwbare informatie en gegevens vormen de basis om keuzes te kunnen maken. In Nederland beschikken we per vierkante meter ondergrond over meer informatie dan waar ook ter wereld. Iets dat we te danken hebben aan de olie en gas exploratie van de afgelopen vijftig jaar en het intensieve gebruik voor wonen, infrastructuur, industrie en landbouw.

De kennis die we hiermee hebben opgedaan versnelt nu de ontwikkeling van de sector van aardwarmtewinning en verschillende organisaties bieden informatie. Zo verzamelt de Geologische Dienst Nederland, onderdeel van TNO, data en rapporten voor het ministerie van EZK en publiceert de gegevens op het Nederlands olie- en gasportaal www.nlog.nl. Via de Warmteatlas, initiatief van het RVO Expertise Centrum Warmte, is informatie beschikbaar over de ontwikkeling van warmteprojecten door marktpartijen en gemeenten. Een ander informatiepunt is het Bodem+ loket van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, met een focus op de ondiepe ondergrond.

Intussen laat het ministerie van EZK nog een nieuw landelijk onderzoek uitvoeren: de Seismische Campagne Aardwarmte Nederland (SCAN). SCAN richt zich op gebieden in Nederland waar meer informatie over de ondergrond nodig is om het opsporen van aardwarmte aantrekkelijk te maken. Deze nieuwe gegevens zullen op hun beurt nieuwe inzichten brengen, maar zijn tegelijkertijd nog wel te grofmazig om als basis te fungeren voor decentrale afwegingen en zullen bovendien een toelichting nodig hebben. Het is overigens uitzonderlijk dat de overheid op zo'n grote schaal landelijk onderzoek laat uitvoeren. Onderzoek zoals dit wordt maar eens in de twintig tot dertig jaar gedaan. Des te belangrijker is het dat iedereen ervan kan profiteren.

TOEGANKELIJKE INFORMATIE VERGAREN

Maar de kennis die de genoemde organisaties en projecten bie-

den, is verre van toegankelijk voor de niet-dagelijkse gebruiker. In de eerste plaats richt de informatie zich hoofdzakelijk op de kenner, zoals geotechnici. Daarnaast behoeven veel gegevens uitleg omdat er onzekerheden in zitten die niet altijd makkelijk te herkennen zijn. Naast de traditionele stakeholders hebben nu, door de verschuiving van bestuurlijke verantwoordelijkheden, steeds meer partijen behoefte aan heldere en bruikbare gegevens en informatie. De informatie moet dan ook beter toegankelijk worden gemaakt en dat kan door de bestaande regionale netwerken en het nationale aardwarmte netwerk - actief en veel beter dan nu - bij elkaar te brengen.

Waar kunnen decentrale overheden in deze dynamiek betrouwbare kennis en expertise vinden en uitbouwen? Een aantal provincies en gemeenten is al zeer pro-actief aan de slag gegaan: ze organiseren steeds vaker informatiesessies voor wethouders en gedeputeerden. Daarbij nodigt men experts van relevante partijen en overheidsinstanties uit om een toelichting te komen geven,

Steeds meer partijen hebben
behoefte aan bruikbare gegevens
en informatie

waaronder Staatstoezicht op de Mijnen en TNO. Via het netwerk kan een gemeente of provincie ook eenvoudig ad hoc kennis en expertise inwinnen, die bijvoorbeeld tijdelijk en snel nodig zijn.

BOTTOM UP

Net zo belangrijk als het is om toegang te hebben tot het aardwarmte expertisenetwerk op landelijk niveau, is het om kennis te maken met relevante partijen in de eigen of naastgelegen regio. Welk netwerk heb je als gemeenteambtenaar nodig en hoe organiseer je dat? En heb je andere partijen zelf misschien ook wel iets te bieden? In dat kader ontstaan steeds meer bottom up initiatieven om gemeentelijke en provinciale netwerken vorm te geven en zichtbaar te maken. Bijvoorbeeld het Gemeentelijk Netwerk Bodem & Ondergrond (WEB), waarbij inmiddels rond de tweehonderd gemeenten zijn aangesloten, en het Interprovinciaal overleg Duurzame Ondergrond (DOG) faciliteren die onderlinge contacten.

Al bij het opbouwen van de regionale kennis herken je wie verder belang hebben bij het beleid en de uitvoering. Aardwarmte is niet een vraagstuk voor overheden alleen, maar minstens ook voor de gebruikers. Voor telers, burgers, industrie en netbeheerders is het belangrijk om te weten dat lokale overheden hen kunnen ondersteunen.

Aan de slag

Er zijn verschillende manieren waarop je nu aan de slag kunt:

1. Meld je bij TNO als je vragen hebt over dit onderwerp of aardwarmte en als je contact zoekt met het netwerk van experts in de aardwarmtesector.
2. Sluit aan bij het netwerk van Gemeentelijk Netwerk Bodem & Ondergrond (WEB), taakgroep informatie en luister en denk mee over hoe gemeenten samen aan de slag kunnen. Contact: Marilou Das (marilou.das@rhdhv.com)
3. Leg contact met je provinciale collega.
4. Meld je bij TNO als je interesse hebt om mee te helpen het netwerk op te zetten. Dan gaan we daar samen mee aan de slag.